

aan het bestaan de bodem ontvallen is; elke impressie betekent gevaar, voorspelt pijn, verminking, de dood. De piloot die in een luchtgevecht gewikkeld is, voelt opeens een schok achter zich: zijn waarnemer zakt ineen; de brug van het oorlogsschip wordt door een bom getroffen, flarden van ledematen vliegen in het rond; in het peloton dat in dekking ligt, slaan de mortiergranaten in – hier worden drie, vier man bedolven onder verstikkend zand, daar staren de ogen van dodelijk getroffen makkers, anderen kreunen en op hun tuniek verschijnen opeens grote bloedvlekken.

Tijdens het gevecht slaat de dood als de bliksem in: even onverwachts, even vernietigend. Zeker, van alle menselijk leven is die dood het onvermijdelijk, het noodzakelijk, het natuurlijk einde. Hij kan voor wie door ziekte gesloopt is, als een verlossing komen; in berusting aanvaard worden door wie op welbestede jaren terugziet. Maar in de allereerste fase van een oorlog treft de dood op het slagveld nimmer als onvermijdelijk, als noodzakelijk, als natuurlijk. Hij is toevallig, tegennatuurlijk en abrupt. Hij schrikt af, hij wekt angst; de enkeling vermorzelend, verbijstert hij de groep.

Zo ook in de meidagen van '40.

Het tafereel dat wij in dit deel te schilderen krijgen, is er in de eerste plaats een van militaire strijd. Wij zullen gewagen, veelvuldig, onvermijdelijk veelvuldig, van legerkorpsen, divisies, regimenten, bataljons, compagnieën; van luchtvaartregimenten en -eskaders; van torpedobootjagers en kanonneerboten – wij zouden wensen dat onze lezer in en achter die aanduidingen steeds de enkele mens bleef zien: de Nederlander die in de prille ochtendschemering van vrijdag 10 mei 1940 onverhoeds besprongen wordt door het geweld; vechten moet; zich verweren; het leven-zelf op het spel zetten – of, ondoorzichtige en onbegrijpelijke orders volgend, zwaarbepakt en bestoft, met het hoofd vol zorgen voortmarcheert; of, straks, als burger uit de radio het schokkend bericht vernomen heeft dat de Duitsers ons land binnengevallen zijn – en die mensen, die burgers, groepen dan samen, hier in nachtgewaad, daar in haastig aangeschoten kleren, de meesten diep getroffen, velen nerveus, sommigen biddend, anderen steun zoekend bij de medemens – en alles wat opgebouwd is en tot stand gebracht, verzorgd en gekoesterd, ja bestaan en leven-zelf dreigen weg te zinken in een afgrond die zich onverhoeds geopend heeft. Oorlog! De vijand komt!

Geen willekeurige vijand – *deze vijand*: Nazi-Duitsland.